



ISSN 1392–6195 (print)  
ISSN 2029–2058 (online)  
JURISPRUDENCIJA  
JURISPRUDENCE  
2009, 3(117), p. 21–40

## TEISĖ Į TEISMINĘ GYNYBĄ LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Armanas Abramavičius

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto  
Baudžiamosios justicijos katedra  
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva  
Telefonas (+370 5) 261 3535  
Elektroninis paštas a.abramavicius@lrkt.lt

Pateikta 2009 m. rugsėjo 2 d., parengta spausdinti 2009 m. rugsėjo 9 d.

***Anotacija.** Straipsnyje nagrinėjama konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą. Aiškiant šią Konstitucijoje įtvirtintą asmens teisę analizuojama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuota asmens teisės kreiptis į teismą doktrina. Kartu straipsnyje nagrinėjama ir asmens teisė į tinkamą teisinį procesą, kuri yra neatskiriama nuo asmens teisės kreiptis į teismą. Tik esant tinkamam teisiniui procesui gali būti užtikrintas konstitucinės asmens teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas. Straipsnyje aptariamas ir teisėjo bei teismo nepriklausomumas, kuris yra esminė konstitucinės asmens teisės į tinkamą teisinį procesą, taigi ir asmens teisės kreiptis į teismą, įgyvendinimo sąlyga.*

***Reikšminiai žodžiai:** konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, teisė į tinkamą teisinį procesą, teisėjo ir teismo nepriklausomumas.*

## Įvadas

Konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą yra gana plati, apimanti įvairius aspektus tema. Ši iš Konstitucijos kylanti asmens teisė gali būti nagrinėjama kaip procesinio pobūdžio garantija, suponuojanti ir asmens teisę į tinkamą (teisingą) teisinį procesą. Asmens teisė kreiptis į teismą gali būti aiškinama kitų žmogaus teisių ir laisvių kontekste, pavyzdžiui, nuosavybės teisių, laisvės reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją, žmogaus asmens neliečiamumo. Ši asmens teisė gali būti analizuojama kartu su konstituciniu teisėjo ir teismų nepriklausomumo imperatyvu bei iš Konstitucijos kylančiais reikalavimais teismų institucinei sistemai. Asmens teisė kreiptis į teismą gali būti analizuojama aptariant individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje galimybę.

Šiame straipsnyje paliesti tik kai kurie asmens teisės kreiptis į teismą aspektai. Pirmausia nagrinėjama vadinamoji bendroji Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuluota asmens teisės kreiptis į teismą samprata. Po to aptariami specifiniai šios asmens teisės įgyvendinimo aspektai.

### 1. Asmens teisė kreiptis į teismą – absoliuti asmens konstitucinė teisė

Asmens teisė į teismą *expressis verbis* yra įtvirtinta Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Ši asmens teisė Konstitucinio Teismo doktrinoje taip pat kildinama ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo<sup>1</sup>. Asmens teisė į teismą neatsiejama ir nuo kitų Konstitucijos normų ir principų – lygiateisiškumo, teisės į žalos atlyginimą, teisės į tinkamą teismo procesą ir kt.

Aiškindamas asmens teisę kreiptis į teismą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad asmens pažeistos teisės, *inter alia* įgytosios teisės ir teisėti interesai, turi būti ginami neatsižvelgiant į tai, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje<sup>2</sup>. Šiame kontekste iš tiesų galima būtų pritarti teisinėje literatūroje pareikštai nuomonei, kad konstitucinė asmens teisių ir laisvių gynyba yra daug platesnė negu tik asmens konstitucinių teisių ir laisvių gynyba. Konstitucinė asmens teisių ir laisvių gynyba apima ne tik Konstitucijoje nurodytas teises ir laisves. Tai, kad Konstitucijoje yra nurodytos tik vadinamosios svarbiausios asmens teisės ir laisvės, nėra ir negali būti pagrindas sumenkinti kitas asmens teises ir laisves. Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodytos asmens teisės ir laisvės

1 Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 91-2289; Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 75-2965.

2 Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.

turi būti ginamos taip pat veiksmingai, kaip ir tos, kurios yra įtvirtintos Konstitucijoje. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lietuva yra ratifikavusi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kitus tarptautinius dokumentus, įtvirtinančius asmens teises ir laisves. Pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui<sup>3</sup>. Vadinasi, pagal Konstituciją turi būti ginamos ir tarptautiniuose teisės aktuose, kurie yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis, įtvirtintos asmens teisės ir laisvės<sup>4</sup>.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens teisę kreiptis į teismą, yra pažymėjęs, kad ši teisė reiškia, jog Lietuvoje, kaip teisinėje valstybėje, kiekvienam turi būti užtikrinta galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių, taip pat įgytų teisių pažeidimo būtų galima spręsti teisme.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad teisė kreiptis į teismą yra absoliuti; asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas. Priešingu atveju tektų konstatuoti šios konstitucinės teisės deklaratyvumą<sup>5</sup>.

Šiame kontekste pažymėtina, kad jeigu nagrinėjant bylas kildavo bent mažiausia galimybė ginčijamą teisinį reguliavimą interpretuoti kaip dirbtinai suvaržantį asmens teisę kreiptis į teismą, tai toks teisinis reguliavimas būdavo pripažįstamas prieštaraujantiu Konstitucijai, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 daliai.

Antai vienoje iš Konstituciniame Teisme nagrinėtų bylų buvo tiriama Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitiktis Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą tam tikrais atleidimo iš profesinės karo tarnybos atvejais, kai turėjo būti nutraukiama profesinės karo tarnybos ar kario savanorio tarnybos sutartis, teismui galėjo būti paduodamas skundas

3 Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.

4 Sinkevičius, V. Teisės į teisingą teisinį procesą samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3(117).

5 Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.

tik dėl teisės aktų nustatytos atleidimo tvarkos pažeidimo. Šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas konstatavo, kad toks teisinis reguliavimas, pagal kurį atleistasis karys gali kreiptis į teismą tik dėl teisės aktų nustatytos atleidimo tvarkos pažeidimo, bet negali kreiptis į teismą dėl tokio atleidimo pagrįstumo, apriboja asmens konstitucinę teisę kreiptis į teismą ir prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai<sup>6</sup>.

Pažymėtina, jog vien tai, kad tam tikrame teisės akte tiesiogiai nėra įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą, dar savaime nereiškia, kad yra paneigiama konstitucinė asmens teisė į teismą.

Vienoje iš bylų, kurioje buvo sprendžiama, ar tam tikros Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo nuostatos neprieštarauja Konstitucijai, buvo ginčijama šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta: „Sprendimas dėl oficialaus perspėjimo taikymo asmeniui įforminamas raštišku nutarimu. Nutarimą patvirtina policijos įstaigos vadovas.“ Pareiškėjams kilo abejonių, ar įstatymo 6 straipsnio 3 dalis ta apimtimi, kuria nenumatyta teisė apskusti teismui nutarimą dėl oficialaus perspėjimo taikymo asmeniui, neprieštarauja Konstitucijai, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 daliai. Pareiškėjų abejonės buvo grindžiamos tuo, kad įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* nėra nustatyta galimybė kreiptis į teismą asmeniui, kurio teisės ir laisvės dėl oficialaus perspėjimo pareiškimo galėjo būti pažeistos.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal Administracinių bylų teisenos įstatymą asmuo, kuriam yra pareikštas oficialus perspėjimas, sprendimą dėl oficialaus perspėjimo pareiškimo (atitinkamą nutarimą, kurį patvirtina policijos įstaigos vadovas) gali apskusti administraciniam teismui. Vadinasi, Lietuvos teisinėje sistemoje yra įtvirtinta asmens, kuriam pagal Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą yra pareikštas oficialus perspėjimas, teisė sprendimą dėl oficialaus perspėjimo taikymo apskusti teismui. Remdamasis minėtais argumentais Konstitucinis Teismas Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 6 straipsnio 3 dalies nuostatą pripažino neprieštarujančia Konstitucijai<sup>7</sup>.

Šiame kontekste galima būtų paminėti dar vieną Konstituciniame Teisme nagrinėtą bylą, kurioje ginčijamas teisinis reguliavimas iš pirmo žvilgsnio kėlė labai rimtų abejonių dėl jo atitikties Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai. Atitikties Konstitucijai aspektu buvo ginčijama Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nuostata, kad „sprendimas dėl leidimo dirbti ar susipažinti su valstybės paslaptį sudarančia informacija panaikinimo gali būti skundžiamas Paslapčių apsaugos koordinavimo komisijai, kuri priima galutinį sprendimą“. Pareiškėjo nuomone, ši nuostata nepagrįstai apribojo asmens teisę kreiptis į teismą, kadangi, pasak pareiškėjo, asmuo negalėjo teismui apskusti Paslapčių apsaugos koordinavimo komisijos sprendimų.

6 Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832.

7 Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.

Sistemiškai aiškindamas Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nuostatas Konstitucinis Teismas konstatavo, kad minėta komisija buvo speciali administracinė ikiteisminė institucija, turėjusi įgaliojimus ir panaikinti leidimus dirbti su valstybės paslaptimi. Teismas pripažino, kad šiuo atveju tokio sprendimo „galutinumas“ reiškia tik jo privalomumą paslapčių subjektams. Kartu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad toks teisinis reguliavimas neužkerta kelio asmeniui, kuriam komisijos sprendimu atimta teisė dirbti su valstybės paslaptį sudarančia informacija, pagal Administracinių bylų teisenos įstatymą kreiptis į teismą<sup>8</sup>.

Konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą nereiškia, jog įstatymų leidėjas procesiniuose įstatymuose negali nustatyti kreipimosi į teismą tvarkos ir tam tikrų formalijų reikalavimų, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis. Pats savaime tokių formalijų reikalavimų nustatymas dar nereiškia, kad yra dirbtinai suvaržyta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą ar nepagrįstai pasunkintas šios teisės įgyvendinimas. Tačiau įstatymų leidėjas, reglamentuodamas kreipimosi į teismą tvarką ir nustatydamas tam tikrus reikalavimus, kuriuos turi atitikti teismui pateikiamas kreipimasis, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad juo būtų nepagrįstai pasunkintas kokios nors asmens konstitucinės teisės ar teisėto intereso, *inter alia* ir asmens teisės į teisminę gynybą, įgyvendinimas ar apskritai jis taptų neįmanomas. Priešingu atveju būtų pažeista Konstitucija, *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė į teisminę gynybą ir asmens teisė į tinkamą teisinį procesą.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas asmens teisę į teismą, yra pažymėjęs ir tai, kad asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama neatsižvelgiant į jo statusą. Kiekvienas asmuo, nepaisant jo teisinio statuso, turi teisę į teisminę gynybą. Pažymėtina, kad Konstituciniame Teisme buvo nagrinėjamos bylos, kuriose buvo ginčijamas teisėjų atleidimo konstitucingumas. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad teisėjas, manantis, jog buvo nepagrįstai, neteisėtai atleistas iš pareigų, pagal Konstituciją turi teisę dėl savo pažeistos teisės gynimo kreiptis į teismą<sup>9</sup>.

Šiuo aspektu būtų gan įdomus klausimas, ar atsiradus individualiam konstituciniam skundai, kreipimosi į Konstitucinį Teismą teise galėtų pasinaudoti ir Konstitucinio Teismo teisėjas.

Konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą negali būti aiškinama kaip reiškianti esą įstatymų leidėjas gali nustatyti tik tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, siekiantis apginti, jo manymu, pažeistas teises ir laisves, visais atvejais galėtų kreiptis į teismą tik tiesiogiai. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisės aktais gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka, tačiau negalima nustatyti tokio

8 Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 4 dalies (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 11 straipsnio (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 1, 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 54-2097.

9 Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 130-4910.

teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeistos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme<sup>10</sup>.

## 2. Asmens teisė kreiptis į teismą ir asmens teisė į tinkamą teisinį procesą

Asmens teisė kreiptis į teismą neatsiejama nuo asmens teisės į tinkamą teisinį procesą. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su bylos nagrinėjimu teisme, t. y. teismo proceso santykius, turi nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintas efektyvus asmens pažeistų teisių ir laisvių gynimas. To neužtikrinus būtų iškreipta ir konstitucinė asmens teisės kreiptis į teismą prasmė, ši teisė taptų tam tikra fikcija.

Asmens teisė į tinkamą teisinį procesą apima labai įvairius aspektus. Šiame straipsnyje bus aptarti tik du minėtos asmens teisės aspektai, kurie teisinėje bendruomenėje, ypač tarp proceso teisės mokslo atstovų, sukėlė itin daug diskusijų. Tai klausimas dėl teismo sprendimo apskundimo ir teismo sprendimo argumentavimo.

Viename iš nutarimų Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad iš Konstitucijos, *inter alia* joje įtvirtintos asmens teisės kreiptis į teismą ir jo teisės į tinkamą teisinį procesą, įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskusti bent vienos aukštesnės instancijos teismui. Įstatyme turi būti ne tik įtvirtinta pati proceso šalies teisė apskusti pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui, bet ir nustatyta tokia apskundimo tvarka, kuri leistų aukštesnės instancijos teismui ištaisyti galimas pirmosios instancijos teismo klaidas; priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, būtų pažeista asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą<sup>11</sup>.

- 
- 10 Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
- 11 Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio

Dėl tokios Konstitucinio Teismo pozicijos vyko ir vyksta diskusijos. Yra manančiųjų, kad Konstitucinio Teismo doktrina dėl asmens teisės apskūsti teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui – vadinamosios apeliacijos teisės absoliutumo yra laikoma ne visai pagrįsta. Tokia nuomonė dažniausiai grindžiama tuo, kad tose valstybėse, kuriose apeliacijos teisė nėra tiesiogiai įtvirtinta Konstitucijoje, nepripažįstamas asmens apeliacijos teisės absoliutumas. Be to, teigiama, kad galimybės apskūsti teismo sprendimą nebuvimas valstybėje nėra teisės į teismą, įtvirtintos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, pažeidimas, taigi apeliacijos teisė nėra būtina tinkamo teismo proceso pagal Konvencijos 6 straipsnį sąlyga<sup>12</sup>.

Šiame kontekste pažymėtina, kad asmens teisė į tinkamą teisinį procesą, *inter alia* jo teisė apskūsti baigiamąjį teismo aktą, aiškinama Lietuvos Respublikos Konstitucijos kontekste, negali būti interpretuojama atsižvelgiant vien į tai, kaip ši asmens teisė yra įtvirtinta kitų valstybių Konstitucijose ar kaip yra traktuojamos iš kitų valstybių Konstitucijų kylančios asmens teisės į tinkamą teisinį procesą nuostatos. Be to, reikia turėti omenyje ir tai, kad Lietuvos, kaip ir kitų valstybių, nacionalinė teisė gali numatyti asmeniui daugiau garantijų, nei jų numato Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

Konstitucinio Teismo doktrina dėl asmens teisės bet kurį byloje priimtą pirmosios instancijos baigiamąjį aktą apskūsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui buvo plėtojama vėliau priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose. Teismas detaliau paaiškino savo ankstesniuose nutarimuose vartotą formuluotę „teismo baigiamasis aktas“. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad iš Konstitucijos kylančios būtinybės įstatyme numatyti galimybę bet kurį byloje priimtą pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą apskūsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui kontekste pažymėtina, kad iki teismo baigiamąjo akto priėmimo byloje teismui tenka priimti įvairaus turinio ir formos procesinius sprendimus, kuriais byla nėra užbaigiama. Tokie teismo procesiniai sprendimai nėra baigiamieji teismo aktai. Konstitucija nereikalauja įstatymu užtikrinti galimybę apskūsti

2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957.

12 Umbrasaitė, G. Apeliacijos teisė – absoliuti konstitucinė teisė. *Justitia*. 2007, 2(64): 36–37; Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549.

bet kurį byloje priimtą teismo procesinį sprendimą (ne baigiamąjį aktą); šioje srityje galimos įvairios išimtys.

Konstitucinis Teismas išsakė savo nuomonę ir dėl formuluotės „teismo akto apskundimas bent vienos aukštesnės instancijos teismui“. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje formuluotė „byloje priimto pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto apskundimas bent vienos aukštesnės instancijos teismui“ vartojama konstitucine teisine prasme, o ne taip, kaip ji gali būti (ar yra) vartojama ordinarinėje teisėje. Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas civilinio proceso santykius, turi tam tikrą diskreciją nustatyti įvairius tokio apskundimo pagrindus bei terminus, taip pat įvairias teismines institucijas, kurioms gali būti skundžiami pirmosios instancijos teismo priimti baigiamieji aktai, ir civilinio proceso įstatymuose įtvirtinti atitinkamus atskirus institutus. Išimtiniais atvejais ir tik jeigu tai galima konstituciškai pagrįsti (*inter alia* tuo, kad neturi būti sudaroma teisinių prielaidų proceso šalims piktnaudžiauti teise apskusti byloje priimtą sprendimą ir šitaip vilkinti procesą) gali būti įstatymu nustatytas (nesudarant teisinių prielaidų pažeisti asmens teises, kitas konstitucines vertybes ar nukrypti nuo tinkamo teisinio proceso reikalavimų) ir toks teisinis reguliavimas, kad tam tikri pirmosios instancijos teismo priimti baigiamieji aktai gali būti skundžiami ne aukštesnės instancijos teismui, bet teismui, kuris priėmė atitinkamą baigiamąjį aktą (kiekvienas toks atvejis gali būti konstitucinės kontrolės dalykas). Šiuo atžvilgiu čia vartojama sąvoka „apskundimas“ (kuri, kaip minėta, yra vartojama ne ordinarine, bet konstitucine teisine prasme) apima ne tik civilinio proceso įstatymuose numatyto atitinkamo skundo (apeliacinio, kasacinio), kuriuo bandoma inicijuoti šio baigiamojo akto peržiūrėjimą (taip pat ir atnaujinant bylos nagrinėjimą), padavimą, bet ir kitokius byloje priimto pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto apskundimo atvejus. Tačiau Konstitucija neleidžia įtvirtinti tokio teisinio reguliavimo, kad kokios nors kategorijos bylose apskritai jokiais atvejais nebūtų galima siekti inicijuoti byloje priimto pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto peržiūrėjimo, nes šitaip būtų paneigta galimybė ištaisyti galimas teismo klaidas, teisingai taikyti teisę ir įvykdyti teisingumą; nustačius tokį teisinį reguliavimą konstitucinė teisingumo samprata būtų apribota tik formaliu, nominaliu teismo vykdomu teisingumu, tik teismo vykdomo teisingumo regimybė, taigi ne tuo teisingumu, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija<sup>13</sup>.

Konstitucinis Teismas, interpretuodamas asmens teisę į teismą ir tinkamą teismo procesą, yra išdėstęs savo poziciją ir dėl teismo sprendimo argumentavimo.

Antai Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime, kuriame buvo tiriamam tam tikrų Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų atitiktis Konstitucijai, pažymėjo, kad konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša, taip pat iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja ir tai, kad kiekvienas teismo nuosprendis (kitas baigiamasis teismo aktas) turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais). Argumentavimas turi būti racionalus – teismo nuosprendyje (kitame baigiamajame teismo akte) turi būti tiek argumentų,

13 Mikelėnas, V. *Pareiga motyvuoti teismo sprendimus – viena iš asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą garantijų. Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai*. Vilnius, 2006.



kad jų pakaktų šiam nuosprendžiui (kitam baigiamajam teismo aktui) pagrįsti. Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas *inter alia* reiškia, kad teismo nuosprendyje (kitame baigiamajame teismo akte) negali būti ir nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio (kito baigiamojo teismo akto) priėmimui. Teismo nuosprendžiai (kiti baigiamieji teismo aktai) turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija.

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad jeigu oficialiai būtų paskelbtas teismo nuosprendis (kitas baigiamasis teismo aktas), kuris nebūtų grindžiamas teisiniais argumentais arba būtų grindžiamas tik tam tikra argumentų dalimi, o kita argumentų dalis būtų paviešinta paskelbus oficialų teismo nuosprendį (kitą baigiamąjį teismo aktą), teisingumas liktų neįvykdytas – visada išliktų pagrįsta abejonė, kad tokiais argumentais tik siekiama pateisinti teismo *a priori* priimtą nuosprendį (kitą baigiamąjį teismo aktą). Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi įgaliojimus nustatyti protingus terminus, per kuriuos turi būti paskelbtas argumentuotas teismo nuosprendis (kitas baigiamasis teismo aktas) baudžiamojoje byloje, o jeigu reikia – ir bendrų terminų nustatymo taisyklių išimtis.

Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad minėti reikalavimai dėl nuosprendžio (kito baigiamojo teismo akto), jo argumentavimo, paskelbimo, terminų *mutatis mutandis* taikytini ne tik baudžiamajam procesui, bet ir kitoms teisenoms<sup>14</sup>.

Doktrina dėl teismo sprendimo argumentavimo buvo plėtojama ir vėliau priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose. Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad ankstesnės Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimo doktrininės nuostatos negali būti aiškinamos kaip konstituciškai įpareigojančios teismą savo baigiamąjį aktą (sprendimą, nuosprendį, nutartį, nutarimą) ne tik surašyti prieš jį priimant ir viešai paskelbiant, bet ir teismo posėdžių salėje viešai paskelbti balsiai perskaitant visą surašytą to savo baigiamojo akto tekstą (kuris kai kada gali būti labai ilgas).

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti racionalų teismo darbo organizavimą ir atsižvelgdamas į atskirų proceso rūšių ypatumus, gali įstatymu numatyti tam tikras specialiai aptartas išimtis, kai baigiamasis teismo aktas teismo posėdžių salėje nebūtinai turi būti perskaitomas balsiai; tokiais atvejais baigiamasis teismo aktas turi būti viešai paskelbiamas kitokiu būdu.

14 Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Kartu Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad paisant konstitucinio teisės viešumo imperatyvo, priimto ir teisėjų pasirašyto baigiamojo teismo akto įžanginė ir rezoliucinė dalys negali būti viešai nepaskelbiamos perskaitant balsiai teismo posėdžių salėje (išskyrus minėtas išimtis). Dėl kitų baigiamojo teismo akto dalių perskaitymo balsiai teismo posėdžių salėje įstatymų leidėjas gali nustatyti ir kitokią teisinį reguliavimą; įvairias Konstitucijos nuostatas (*inter alia* teisės viešumo reikalavimą) labiausiai atitiktų toks teisinis reguliavimas, kad teismas kiekvienoje byloje galėtų savo nuožiūra spręsti, kuri jo baigiamojo akto dalis ar kurios dalys turi būti viešai paskelbiamos perskaitant balsiai teismo posėdžių salėje – išskyrus įžanginę ir rezoliucinę dalis, kurios visada turi būti teismo posėdžių salėje perskaitomos balsiai (išskyrus minėtas išimtis)<sup>15</sup>.

Teismo pareigą motyvuoti savo sprendimus pripažįsta ir daugelis proceso teisės mokslo atstovų. Teisės moksle analizuojant būtinumą motyvuoti teismo sprendimus civiliniame procese yra pažymima, kad šiuolaikiniame civiliniame procese reikalavimas motyvuoti teismo sprendimus yra vienas iš tinkamo, sąžiningo teismo proceso kriterijų. Šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje nemotyvuotas teismo sprendimas yra ne kas kita kaip piktnaudžiavimo valdžia pasireiškimas. Teismo sprendimo motyvai būtini tam, kad būtų pateisintas valstybės prievartos panaudojimas, kad būtų galima patikrinti teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą teismų sprendimų instancinės kontrolės tvarka. Teismų sprendimų motyvavimas leidžia vienodinti teismų praktiką. Teismų praktika turi būti nuspėjama, žmonės turi teisę žinoti, kokiais argumentais remdamasis eismas sprendžia vieną ar kitą ginčą dėl teisės<sup>16</sup>.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką sudėtinis teisės į tinkamą teismo procesą, įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, elementu pripažįstama asmens teisė gauti motyvuotą teismo sprendimą.

15 Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

16 Jarašiūnas, E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003, p. 88–90.

### 3. Asmens teisė kreiptis į teismą ir teisėjo bei teismų nepriklausomumas

Teismas yra viena iš valdžių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Teisminė valdžia, palyginti su kitomis Konstitucijoje numatytomis valdžiomis, pasižymi tam tikra specifika, ypatumais. Teisminė valdžia vienintelė formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu, jai pavestą funkciją įgyvendina nagrinėdama bylas, visus klausimus sprendžia taikydama specialias procesines formas. Ši valdžia priklauso ne vienai institucijai, bet visiems teismams – tikrajai teisminei valdžiai. Teisminė valdžia nėra aktyvi valdžia, dėl jos arbitražinio pobūdžio jai netinka kelti bylą, pradėti procesą. Tačiau tokie jos ypatumai nereiškia, kad ji ne tokia svarbi kaip kitos valdžios<sup>17</sup>.

Teisingumo vykdymas – išimtinė teismo funkcija, lemianti šios valdžios vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje bei jos santykį su kitomis valdžiomis. Kad teisminė valdžia galėtų vykdyti teisingumą, ji turi būti nepriklausoma. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas – tai esminė teisingumo vykdymo garantija. Teisingumą gali vykdyti tik nepriklausomas teismas su nepriklausomais teisėjais. Priešingu atveju tai būtų ne teisingumo vykdymas, o tam tikra fikcija, teisingumo vykdymo imitavimas.

Teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ir viena iš konstitucinės asmens teisės kreiptis į teismą arba, kitaip tariant, teisminės gynybos garantijų. Asmuo gali įgyvendinti teisę į teisminę gynybą tik tada, kai yra užtikrintas teisėjo ir teismų nepriklausomumas bei asmens byla yra nagrinėjama nepriklausomo, nešališko teismo.

Viename iš savo pirmųjų nutarimų – 1994 m. vasario 14 d. nutarime, kuriame buvo sprendžiami prokurorinės priežiūros civiliniame procese klausimai, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad vienas svarbiausių teisingumo vykdymo principų yra teisėjų ir teismų nepriklausomumas. Ir jau šiame nutarime, analizuojant prokurorų santykį su teismine valdžia, buvo pasakyta, kad teisingumo vykdymas – tai išimtinė teismo funkcija<sup>18</sup>.

Tačiau šis Konstitucinio Teismo nutarimas, konkrečiai – kai kurios jo nuostatos, teisinėje bendruomenėje sukėlė nemažai diskusijų. Antai 1994 m. vasario 14 d. Konstitucinio Teismo priimtame nutarime buvo konstatuota, kad pagal Konstituciją prokurorai yra traktuojami kaip teisminės valdžios sudedamoji dalis. Šią savo poziciją Konstitucinis Teismas grindė ir tuo, kad prokurorų funkcijos yra nustatytos Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“, būtent šio skirsnio 118 straipsnyje.

Dėl tokios Konstitucinio Teismo pozicijos, ypač dėl jos pagrindimo teisinėje literatūroje, buvo nemažai diskutuojama. Buvo teigiama, kad spręsti apie institucijos prigimtį vien iš to, kokiame teisės šaltinyje ar jo skyriuje ji minima, yra ir neteisinga, ir nelogiška. Buvo pateikiamas ir toks pavyzdys: Konstitucinis Teismas nėra paminėtas Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“, bet ar tai reiškia, kad Konstitucinis Teismas nėra Lietuvos teisminės valdžios dalis?<sup>19</sup>

17 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 224–225.

18 Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 13-221.

19 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V., *op. cit.*, p. 207.

Konstitucinis Teismas, interpretuodamas teismų ir teisėjo nepriklausomumo principą, ne kartą pažymėjo, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas nėra savitiksliis dalykas – tai yra būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga. Konstitucinis Teismas nurodė, kad Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, jog Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, teisė, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas. Taigi, pasak Konstitucinio Teismo, svarbiausias kriterijus, kuriuo būtina vadovautis vertinant teisėjo ir teismų nepriklausomumą, yra tas, kad nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos žmogaus teisės turėti nešališką ginčo arbitrą<sup>20</sup>.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad galima skirti du neatsiejamus teismų ir teisėjo nepriklausomumo principo aspektus:

1) teismų ir teisėjo nepriklausomumas vykdant teisingumą konkrečiose bylose, t. y. vadinamasis procesinis teismų ir teisėjo nepriklausomumo aspektas;

2) teismų, kaip teisminės valdžios institucijų, sistemos nepriklausomumas, t. y. vadinamasis institucinis teismų ir teisėjo nepriklausomumo aspektas<sup>21</sup>.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas savo nutarimuose suformulavo ir doktrinos požiūriu labai svarbią nuostatą dėl teismų ir teisėjo nepriklausomumo nedalijamumo. Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sistemos vertinimas leidžia teigti, kad jos yra tarpusavyje glaudžiai susijusios. Teisėjo ir teismų nepriklausomumo apskritai negalima vertinti pagal kokį nors vieną, tegul ir labai reikšmingą, požymį, todėl visuotinai pripažįstama, kad pažeidus kurią nors iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, kiltų pavojus, kad nebus užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės, nebus garantuota teisės viršenybė<sup>22</sup>.

20 Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 109-3192; Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.

21 *Ibid.*

22 *Ibid.*

Trumpai apie pirmą vadinamąjį procesinį teisėjo ir teismų nepriklausomumo aspektą, reiškiantį teisėjo ir teismų, vykdančių teisingumą konkrečiose bylose, nepriklausomumą. Šiuo požiūriu pažymėtina, kad teisėjo procesinis nepriklausomumas yra būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo, taigi ir pasitikėjimo teismu, sąlyga. Teisėjo ir teismų nepriklausomumo vykdant teisingumą garantijų turinį pirmiausia lemia jų nepriklausomumas: a) nuo byloje dalyvaujančių šalių bet kokio kišimosi, b) nuo valstybės valdžios, valdymo, taip pat visuomenės institucijų, korporacinių, neteisėtų asmeninių ar kitokių interesų įtakos.

Antai viename iš Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriame buvo tiriama tam tikrų Baudžiamojo proceso kodekso nuostatų atitiktis Konstitucijai, Teismas konstatavo, kad „svarbus teisėjo ir teismo nepriklausomumo baudžiamajame procese aspektas – teismo savarankiškumas sprendžiant visus su nagrinėjama byla susijusius klausimus; kad tik pats teismas sprendžia, kaip jam reikėtų nagrinėti baudžiamąją bylą; kad teismas yra savarankiškas visose baudžiamosios bylos, kurią jis nagrinėja, stadijose, taip pat ir kaltinamojo atidavimo teismui bei pasiruošimo teismajam posėdžiui stadijoje.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime taip pat buvo nurodyta, kad teismo nepriklausomumo požiūriu tai, kad teismas vadovaujasi atitinkamomis BPK normomis, savaime nereiškia jo nepriklausomumo paneigimo. Teismas visais atvejais, taip pat ir pripažinęs, kad parengtinis tyrimas iš esmės neišsamus, privalo laikytis BPK normų<sup>23</sup>.

Kalbant apie teismų ir teisėjo nepriklausomumą vykdant teisingumą konkrečiose bylose reikia turėti omenyje ir dar vieną tokio nepriklausomumo aspektą – tai nepriklausomumas nuo formuojamos ar jau susiformavusios visuomenės nuomonės dėl konkrečios teismo nagrinėjamos bylos. Neretai informuojant apie teismo priimtą sprendimą konkrečioje byloje ir ypač tokį sprendimą komentuojant remiamasi ne aukštesniųjų teismų ar teisės specialistų, o išankstiniais nekvalifikuotų ar net suinteresuotų asmenų vertinimais. Teisinėje literatūroje teigiama, kad „nesiimdami ryžtingų ir neatidėliotų priemonių išvengti išankstinės ir daugeliu atvejų nepagrįstos kritikos ar kitokio spaudimo, teismai gali pradėti priiminėti ne įrodymais ir įstatymais pagrįstus, o populistinius, visuomenės nuomonę atitinkančius sprendimus“<sup>24</sup>. O tai gali lemti ir vadinamųjų „neliečiamųjų“ ar „mažiau liečiamųjų“ asmenų „kastos“ atsiradimą.

Išnagrinėjus tam tikrus su teismo ir teisėjų procesiniu nepriklausomumu susijusius klausimus, toliau aptarsime atitinkamus jau minėto institucinio teisminės valdžios nepriklausomumo aspektus, t. y. teismų, kaip teisminę valdžią įgyvendinančių institucijų, sistemos nepriklausomumą. Šiuo požiūriu pažymėtina, kad pagal valdžių padalijimo principą visos valdžios yra savarankiškos, nepriklausomos, galinčios atsverti viena kitą. Teisminė valdžia, būdama savarankiška, negali būti priklausoma nuo kitų valdžių dar ir dėl to, kad ji vienintelė yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu. Tik būdama savarankiška, nepriklausoma nuo kitų valdžių, teisminė valdžia gali įgyvendinti savo funkciją – vykdyti teisingumą.

23 Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 15-402.

24 Žiobienė, E. Teisminės valdžios autoriteto apsauga žiniasklaidoje. *Jurisprudencija*. 2004, 57(49): 20.

Aiškindamas institucinį teisminės valdžios nepriklausomumo aspektą Konstitucinis Teismas pabrėžė teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą, teisėjo statuso specifiką, teisėjo socialines (materialines) garantijas.

Viename iš savo nutarimų Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad iš Konstitucijos kylančios bendrosios kompetencijos teismų instancinės sistemos negalima interpretuoti ir kaip varžančios žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų procesinį savarankiškumą: nors, kaip minėta, pagal Konstituciją žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, apskritai yra saistomi aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų sprendimų – precedentų tų kategorijų bylose, aukštesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai (ir tų teismų teisėjai) negali kištis į žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų nagrinėjamas bylas, teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan.; tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*. Pagal Konstituciją teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas<sup>25</sup>.

Be to, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai, vykdydami teisingumą, turi vienodą teisinį statusą tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdant teisingumą (sprendžiant bylas) savarankiškumo garantijos. Joks teisėjas vykdydamas teisingumą nėra ir negali būti pavaldus jokiam kitam teisėjui ar kurio nors teismo (*inter alia* teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui. Kita vertus, teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad teisėjų materialinės bei socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę)<sup>26</sup>.

25 Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.

26 Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 109-3192; Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Aptariant teisėjo ir teismų nepriklausomumą asmens teisės kreiptis į teismą kontekste galima būtų prisiminti ir vieno žymaus konstitucionalisto nuostatas, kad demokratinės valstybės teisėjas vykdo dvi pagrindines funkcijas: suartina teisę ir visuomenę; saugo Konstituciją ir demokratiją. Šių dviejų teisėjo funkcijų įgyvendinimui privalo būti keletas prielaidų. Vienos iš tokių prielaidų tai: 1) teismo nešališkumas ir objektyvumas; 2) sprendimų priėmimas nepaneigiant visuomenės konsensuso; 3) visuomenės pasitikėjimas teismais<sup>27</sup>.

Straipsnio pabaigoje, neneigdamas ir nemenkindamas jau minėtų Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintų teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų, noriu tik pažymėti, kad jokios Konstitucijoje, įstatymuose įtvirtintos garantijos nepadarys nepriklausomu teisėju asmuo, kuris nenori ar pagal savo asmenines, dalykines savybes ir negali toks būti. Taigi viena iš pagrindinių teisminės valdžios nepriklausomumo garantijų taip pat yra pats teisėjas, kaip savarankiška, nepriklausoma asmenybė, kvalifikuotas savo srities žinovas.

## Išvados

1. Pagal Konstituciją asmens teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, ši asmens konstitucinė teisė negali būti dirbtinai suvaržoma, taip pat negali būti nepagrįstai pasunkinamas jos įgyvendinimas. Lietuvoje kaip teisinėje valstybėje kiekvienam turi būti užtikrinama galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų.

2. Iš Konstitucijos, *inter alia* joje įtvirtintos asmens teisės kreiptis į teismą ir šio asmens teisės į tinkamą procesą įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskusti bent vienos aukštesnės instancijos teismui. Įstatyme turi būti ne tik įtvirtinta pati proceso šalies teisė apskusti pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui, bet ir nustatyta tokia apskundimo tvarka, kuri leistų aukštesnės instancijos teismui ištaisyti galimas pirmosios instancijos teismo klaidas.

3. Konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša, taip pat iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą, suponuoja ir tai, kad kiekvienas baigiamasis teismo aktas turi būti grindžiamas teisiniais argumentais (motyvais). Argumentavimas turi būti racionalus – baigiamajame teismo akte turi būti tiek argumentų, kad jų pakaktų šiam baigiamajam teismo aktui pagrįsti.

4. Nuo teisės į teisminę gynybą yra neatsiejamas teismų ir teisėjo nepriklausomumas, esantis viena iš esminių teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo garantijų ir suponuojantis tiek teismų ir teisėjo procesinį nepriklausomumą, tiek ir institucinį nepriklausomumą.

27 Barak, A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2006, 1: 292–297.

5. Teisėjo ir teismų nepriklausomumo vykdant teisingumą garantijų turinį pirmiausia lemia jų nepriklausomumas: a) nuo byloje dalyvaujančių šalių bet kokio kišimosi; b) nuo valstybės valdžios, valdymo, taip pat visuomenės institucijų, korporacinių, neteisėtų asmeninių ar kitokių interesų įtakos.

6. Institucinių teisminės valdžios nepriklausomumą lemia teismų organizacinis savarankiškumas ir savivalda, teisėjo statuso specifika, teisėjo socialinės (materialinės) garantijos.

7. Jokios Konstitucijoje, įstatymuose įtvirtintos garantijos nepadarys nepriklausomu teisėju asmens, kuris nenori ar pagal savo asmenines, dalykines savybes ir negali toks būti. Taigi viena iš pagrindinių teisminės valdžios nepriklausomumo garantijų taip pat yra pats teisėjas, kaip savarankiška, nepriklausoma asmenybė, kvalifikuotas savo srities žinovas.

## Literatūra

- Barak, A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2006, 1.
- Jarašiūnas, E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003.
- Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 13-221.
- Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 91-2289.
- Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 14, 25(1), 26, 30, 33, 34, 36, 40, 51, 56, 58, 59, 66, 69, 69(1) ir 73 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 109-3192.
- Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 15-402.
- Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.
- Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832.
- Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7.



Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.

Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos įstatymo „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statutas“ 11 straipsnio 3 dalies 13 punkto (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 17 straipsnio 1, 3 dalių (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 dalies (1996 m. liepos 4 d. redakcija), 18 straipsnio 3 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 10 d. dekreto Nr. 2048 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ 1 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.

Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 130-4910.

Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitu-

- cijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 102-3957.
- Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugšėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254.
- Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 4 dalies (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 11 straipsnio (1999 m. lapkričio 25 d. redakcija), 1, 2 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 54-2097.
- Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 111-4549.
- Konstitucinio Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo 9 straipsnio 2 dalies (2003 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 75-2965.
- Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003.
- Mikelėnas, V. *Pareiga motyvuoti teismo sprendimus – viena iš asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą garantijų. Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai*. Vilnius, 2006.
- Sinkevičius, V. Teisės į teisingą teisinį procesą samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstitucinė Jurisprudencija*, 2006, 2.
- Umbrasaitė, G. Apeliacijos teisė – absoliuti konstitucinė teisė. *Justitia*, 2007, 2.
- Žiobienė, E. Teisminės valdžios autoriteto apsauga žiniasklaidoje. *Jurisprudencija*, 2004, 57(49).

## THE RIGHT TO JUDICIAL DEFENCE IN THE JURISPRUDENCE OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Armanas Abramavicius

Vilnius University, Lithuania

**Summary.** *The article deals with the constitutional right of a person to apply to court. While construing this constitutionally entrenched right of a person, one analyses the doctrine of the right of a person to apply to court, which was formed in the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania.*

*The right of a person to court is entrenched expressis verbis in Paragraph 1 of Article 30 of the Constitution whereby the person whose constitutional rights or freedoms are violated shall have the right to apply to court. The doctrine of the Constitutional Court derives this right also from the constitutional principle of a state under the rule of law. The right of a person to court is inseparable from other norms and principles of the Constitution, which are equality of rights, the right to compensation of damage, the right to a proper court process, etc.*

*While construing the right of a person to apply to court, which is entrenched in Paragraph 1 of Article 30 of the Constitution, the Constitutional Court has noted that, in Lithuania, as a state under the rule of law, a possibility must be ensured for everyone to protect his rights in court from other persons, as well as from unlawful actions of state institutions or officials. Under the Constitution, the legislator has a duty to establish, by means of a law, the legal regulation whereby all disputes regarding violation of rights and freedoms of persons, including acquired rights, could be decided in a court.*

*The Constitutional Court has also held that the right to apply to court is absolute one; the constitutional right of the person may not be restricted by artificial means, and the implementation of this right cannot be burdened unreasonably, either. Otherwise, one would have to state that this constitutional right is only of declarative character.*

*The article also analyses some problematic issues of the constitutional right of a person to apply to court and those of the constitutional right of a person to a proper court process. It discusses the doctrine regarding filing a complaint against a court decision and reasoning of a court decision, which was formulated in the doctrine of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania.*

*The article also deals with the independence of courts and judges as one of essential guarantees of judicial protection. Some aspects of procedural and institutional independence of courts and judges are touched upon. It is noted that the guarantees entrenched in the laws will not ensure that the person who is unwilling, or, due to his personal or professional features, is unable to be independent, will become an independent judge. Thus, one of the main guarantees of independence of the judiciary is also the judge as an independent personality and as a qualified expert of his professional area.*

*The article discusses also one more aspect of the inviolability of courts and judges—it is*

*the independence from the opinion of the public, which is being formed or has already been formed, as regards a concrete case considered by a court. When information is given about the decision of a court in a concrete case, and, especially, when such a decision is commented upon, reference is quite often made to preconceived assessments of non-qualified or even interested persons, but not to those of higher courts or legal experts. In case no resolute and prompt measures are taken in order to avoid preconceived and groundless criticism or other pressure to courts, the courts might begin to adopt decisions which are not substantiated by evidence and laws, but populist decisions, which reflect the opinion of the public: this might determine the rise of so-called “caste” of the “sacred” or “semi-sacred”.*

**Keywords:** *the constitutional right of a person to apply to court, the right to a proper court process, independence of courts and judges.*

---

**Armanas Abramavičius**, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros docentas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė justicija, baudžiamoji teisė.

**Armanas Abramavicius**, Vilnius University, Faculty of Law, Department of Criminal justice, associated professor. Judge of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Research interests: constitutional justice, criminal law.